

Петро Гаврилишин

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

Особливості перебігу судового процесу над «косачівським катом» лікарем Петром Петрушевичем у Львові в 1921 р.

Анотація

У статті висвітлено ряд моментів біографії лікаря Петра Петрушевича. Відображений історичний контекст його професійної діяльності часів ЗУНР та суд над ним у Львові 1921р. за звинуваченням у вині за жертви табору для інтернованих осіб та військовополонених ЗУНР, розташованому на Косачеві біля м. Коломиї.

Ключові слова

Коломия, табір, Львів, суд

Українсько-польська війна 1918–1919 рр. безперечно належить до визначальних чинників українських державницьких змагань 1917–1923 рр. В цей критичний час галицькі сили, дисципліновані і несприйнятливі до комуністичної пропаганди, могли б схилити баланс сил на користь української держави. Замість цього всі ресурси на захід від Збруча були кинуті на війну із Польщею. Коли залишки західноукраїнських сил у липні 1919 р. перейшли на схід, то російські сили уже значно зросли і вплив галичан не був вирішальним.

В самій ж Галичині ще довго потім відчувався відгомін братовбивчої війни. Песимістичні настрої галичан посилювалися тими чи іншими арештами видних українських діячів періоду ЗУНР. Однією з таких справ, що викликала значний резонанс, було слідство та суд над лікарем Петром Петрушевичем, у віданні якого був санітарний стан найбільшого табору для інтернованих осіб та військовополонених ЗУНР, що знаходився на Косачеві – однойменному передмісті м. Коломиї (тепер частина міста).

Народився Петро Петрушевич 22 липня 1870 р. в с. Ляховичі Подорожні (тепер с. Подорожнє) Жидачівського повіту в сім'ї о. Теофіля Петруше-

вича (1833 – 21.01.1914), що згодом став парохом у Єзуполі¹. На 1894 р. о. Теофіль згадується як віце-декан Єзупільського деканату, а у шематизмі за 1902 р. згадується вже як єзупільський декан та «іспитовател ь синодальний, Світник Єпископської консисторії, отзначений крилошанин»². Майбутній військовий лікар доводився троюрідним братом майбутньому очільнику ЗОУНР Євгену Петрушевичу (1863–1940). Саме на зламі XIX – XX ст. все більше Петрушевичів, подібно як і вихідці з інших священицьких родин, вибирали світський фах. Культурницький етап національних рухів Центрально-Східної Європи підготував основу для їхніх політичних прагнень. На чолі українського руху в Галичині стали греко-католицькі священики, адже іншої інтелігенції майже не було. Але з останньої чверті XIX ст., із зростанням кількості світської інтелігенції, остання все більше перебирає до своїх рук політичний провід.

Корені роду Петрушевичів з гербом «П'ястук» виводять від бояр Великого Князівства Литовського. Через значну асиміляцію галицької шляхти та її частина, що не зреклася своєї ідентичності, продовжила свій провід над народом на ниві священицької праці. Тому Петрушевичі були переважно священиками, які додатково займалися інтелектуальною працею. Найвідомішим був о. Антоній Петрушевич, що був істориком, етнографом, філологом та активним громадсько-політичним діячем: у 1861–1876 рр. як депутат Галицького Сейму, а 1873–1879 рр. – Державної Ради. Наукові академії у Кракові, Петербурзі та Бухаресті надали йому членство³. Як показали подальші національно-визвольні змагання рід Петрушевичів дав ще ряд активних діячів на благо української справи. Зокрема, яскравим прикладом є рідний та молодший брат Петра Петрушевича Іван (1875–1950), економіст, що став одним із засновників українського кооперативного руху в Галичині та Канаді. Також він себе проявив як перекладач з англійської та французької мов. У 1919 р. делегат від Українсько-Канадійського Горожанського Комітету у Парижі, де допомагав дипломатичній місії УНР, а у 1920–1923 рр. секретар місії ЗУНР у Великобританії. Від 1924 р. проживав у США, де навіть писав кіносценарії для Голлівуду, працюючи на студії «Metro Goldwyn Meyer» в Лос-Анджелесі. Брав участь у Конференції Об'єднаних Націй у Сан-Франциско 1945 р. як член делегації українців Канади і США⁴.

¹ Максимчук І. *Суд над д-ром Петрушевичем у Коломиї* // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія, 1988. – С. 473.

² Дейчаківський І. *Єзупіль: Від перших поселень до сьогодення*. – Івано-Франківськ: Бібліотечка газети «Вперед», 1997. – С. 87–88.

³ Павлишин О. *Євген Петрушевич (1863–1940): ілюстр. біогр. нарис*; Ін-т іст. дослідж., Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: Манускрипт, 2013. – С. 14–15, 18.

⁴ Там само. – С. 20–21, 284.

Старший ж син о. Теофіля Петрушевича Петро закінчив гімназію у Львові, а потім у 1891 р. пішов як однорічний доброволець служити до 58 полку піхоти. Далі вступає вивчати медицину за державний кошт до університету в Кракові, де 1 серпня 1900 р. отримує ступінь доктора загальної медицини. Протягом 1900–1901 рр. завершує військово-лікарську апікаційну школу, ставши заступником лікаря-асистента. Також 1901 р. отримує звання лікаря-поручника, а в 1904 р. – полкового лікаря 2-ї кляси. Служить в різних військових частинах по всій території імперії. У 1910–1912 рр. при університетській клініці у Львові пройшов навчання з шкірних та венеричних хворіб⁵.

У 1914 р. лікаря Петрушевича звільняють від подальшої військової служби як непридатного, припускаємо, через стан здоров'я. Але наприкінці липня 1914 р. через початок війни був знову повернутий до активної служби як військовий лікар⁶. Війну він завершує санітарним шефом військової округи Коломия в чині лікаря-майора, де йому підпорядковувалися усі військові медичні заклади, тобто гарнізонова та польові лічниці, що були на цій території⁷.

Коли в умовах воєнної поразки австро-німецького блоку та прагнень народів до незалежності Австро-Угорська імперія почала розпадатися, українці почали вживати рішучих заходів зі створення власної держави на землях Східної Галичини та Буковини. Над Східною Галичиною нависла загроза захоплення поляками. У зв'язку з цим голова української парламентської репрезентації у Відні, доктор Євген Петрушевич 18 жовтня 1918 р. скликав у Львові українських послів парламенту, Галицького і Буковинського сеймів та представників від українських партій, щоб вирішити, як діяти далі. Вони створили Українську Національну Раду, що поступово стала українським парламентом. Зранку 1 листопада український таємний Центральний Військовий Комітет під керівництвом Д. Вітовського взяв владу у Львові в свої руки, що було великою несподіванкою для польської сторони⁸.

Протягом 1–7 листопада було здобуто владу у повітових містах Східної Галичини. На практиці це здійснювали українські військові з розміщених на цій території австрійських військових підрозділів за допомоги місцевої інтелігенції. Спроби поляків вчинити опір були тільки в Дрогобичі,

---

⁵ Максимчук І. *Напис історії роду Петрушевичів*. – Шикаго, 1967. – С. 175–176.

⁶ Там само. – С. 176.

⁷ Максимчук І. *Суд над д-ром Петрушевичем у Коломії // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле*. – Філадельфія, 1988. – С. 473.

⁸ Литвин М., Науменко К. *Історія ЗУНР*. – Львів: Інститут українознавства НАН України, ВКФ «Олір», 1995. – С. 28–36.

Бориславі, Самборі та Яворові. Під контролем українців опинилося 49 повітів Східної Галичини, в більшості з яких запровадили воєнний стан⁹. Не стала винятком і Коломия, де наприкінці вересня 1918 р. було засновано «Військовий Комітет», що охопив Коломийський, Печеніжинський, Снятинський, Городенківський, Надвірнянський і Делятинський повіти¹⁰. Ввечері 31 жовтня до Коломії приїхав хорунжий УСС Володимир Мурович, який передав повідомлення про взяття влади у Львові та краї за підписом Дмитра Вітовського, що й було втілено цієї ж ночі¹¹.

Орієнтовно 10–13 листопада 1918 р. «Військовим Комітетом» обрано членів Окружної Команди Коломії. Окружним комендантом став поручник Теодор Примак, заступником – сотник Володимир Бемко, начальником канцелярії – д-р Омелян Паліїв, шефом інтендантури – сотник Михайло Татух, а санітарним шефом д-р Петро Петрушевич, який згадується В. Бемком у своїх спогадах уже в ранзі лікаря-підполковника¹². Якраз в цей час розпочинається українсько-польська війна за Галичину. Із зростанням числа затриманих виникає потреба у спеціальних місцях утримання, що призвело до появи таборів для інтернованих.

Найвідомішим серед них є «Косачів» – найбільший табір для інтернованих осіб та військовополонених ЗУНР, розташований на однойменному передмісті м. Коломії (тепер частина міста). В санітарному плані він підпорядковувався П. Петрушевичу, а в адміністративному плані табір підпорядковувався команді міста. Комендантом міста спочатку був пор. Степан Галібей (згодом крайовий інспектор шкільної кураторії у Львові), а з лютого 1919 р. – сот. д-р Володимир Комаринський (пізніше адвокат у Городенці). Команда міста для охорони табору призначила 70 стрільців, включаючи двоє старшин та кілька підстаршин¹³.

Коломия не випадково була обрана для розташування табору інтернованих осіб, адже знаходилося далеко від лінії фронту. У таборі перебували представники різних національностей: німці, угорці, румуни, чехи, українці та ін., але найбільше було поляків. Військовополонені та затримані поляки за походженням були з усіх польських земель. Спочатку вони були розміщені у камері для арештантів у приміщенні Магістрату (міській Радуші), а частина – у в'язниці на вул. Романовського. Коли ж в'язниця була

---

⁹ Павлишин О. *Євген Петрушевич (1863–1940): ілюстр. біогр. нарис*; Ін-т іст. дослідж., Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: Манускрипт, 2013. – С. 147.

¹⁰ Бемко В. *Листопадові події в Коломії // Над Прутом у лузі: Коломия у спогадах*. – Торонто: Срібна сурма, 1962. – С. 112.

¹¹ Там само. – С. 117, 121.

¹² Там само. – С. 131–132.

¹³ Максимчук І. *Суд над д-ром Петрушевичем у Коломії // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле*. – Філадельфія, 1988. – С. 474.

переповнена, їх перевели до школи імені барона Гірша на вул. Коперника. Хворих розмістили у лікарні на тій самій вул. На відміну від затриманих військових та інтелігенції, селян та робітників, до офіційного утворення табору, селили в навколишніх польських селах – св. Йозефі та св. Станіславі¹⁴. Комендант табору інтернованих осіб та військовополонених у Коломиї, поручик Й. Чайківський, до війни гімназійний професор, 6 грудня 1918 р. видав наказ усіх інтернованих перевести до бараків на Косачеві – болотистому передмісті Коломиї. Там ще до I світової війни були побудовані бараки, в яких утримували худобу для австро-угорської армії. Інтернованих розмістили в семи дерев'яних бараках. Протягом періоду існування табору у Косачеві з 6 грудня 1918 р. по 24 травня 1919 р. крізь нього пройшло бл. 4 000 – 5 000 осіб, померло орієнтовно від 800 до 1 300 осіб, задокументовано смерть 467 осіб. Точної облікової інформації про кількість осіб, що перебували у таборі за весь період, не збереглося. Єдиним є запис, що у Коломиї на початок лютого 1919 р. перебувало 3 484 інтернованих осіб та військовополонених¹⁵. У таборі були важкі умови для утримання інтернованих осіб та військовополонених, вони проживали в непридатних до життя в осінньо-зимовий період бараках, які слабо опалювалися, харчування не завжди відповідало потребам, масово поширювалися інфекційні захворювання – черевний та плямистий тиф, червінка та запалення легень. Опікувався потребами табору «Комітет опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами» під керівництвом Леокадії Мізєвічової (Leokadia Miziewiczowa). У лютому 1919 р. Комітет отримав дозвіл відкрити у таборі лікарню на 60 ліжко-місць, у якій працювали дві медсестри та два лікарі¹⁶. Ставлення до ув'язнених зі сторони адміністрації було різним: поряд із толерантним відношенням траплялося і конфліктне. Після відступу 24 травня 1919 р. українських військ з Коломиї, комендант табору Гдуля передав Комітету 40 000 гривень від уряду ЗУНР на виплату утримання інтернованим, однак у нього забракло 80 000 гривень для виплати усім інтернованим, тоді Комітет щоб не робити різниці між людьми, передав ці гроші польському уряду. Із Коломиї виїхали чотири транспорти, в яких знаходилися колишні інтерновані та військовополонені з Косачова: 31 травня 1919 р. поїхало 606

---

¹⁴ Чорненький Р. *Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918-1919 рр.* // Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura. / redakcja naukowa M. Kardas, A.A. Ostanek, P. Semków. – Warszawa–Stanisławów, 2016. – С. 22.

¹⁵ Чорненький Р., Гаврилишин П. *Діяльність Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами у Коломиї в період польсько-української війни 1918-1919 рр.* // Kolomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia. / redakcja naukowa A.A. Ostanek, A. Smoliński. – Warszawa, 2017. – С. 36–37.

¹⁶ Там само. – С. 37, 42.

осіб; 5 червня – 579 осіб; 12 червня – 60 осіб; санітарним потягом виїхало 83 осіб. У Коломиї залишились тоді лише важкохворі у інфекційній лікарні. Померлих військовополонених та інтернованих осіб ховали на католицькому цвинтарі Коломиї, неподалік військової ділянки Першої світової війни. На цвинтарі для них 10 вересня 1922 р. був встановлений спільний залізобетонний меморіал «Жертвам Косачова» («Ofiarom Kosaczowa»)¹⁷.

Наприкінці травня 1919 р. фактично усе Покуття було окуповане румунською армією¹⁸. Після залишення румунськими військами Покуття 17–25 серпня 1919 р.¹⁹ і передачі її Польщі почалися доноси на активних українців в часи ЗУНР, що нікуди не виїжджали з міста, серед них і на лікаря Петра Петрушевича²⁰. В Коломиї відкривається кримінальне провадження на Івана Гдулю, Теодора Примака та Петра Петрушевича²¹. Оскільки Примак раніше виїхав з міста, то його не заарештовують, а Петрушевича і Гдулю затримують. У зв'язку з тим, що влада Польщі тільки щойно тут встановилась, то окружний суд в Коломиї міг натрапити тут на перешкоди при провадженні і виясненні справи. Щоб цьому запобігти цьому справу по П. Петрушевичу 19 вересня 1919 р. передають до провадження окружному суду у Львові²². П. Петрушевича невдовзі перевозять до тюрми у Львові на час слідства, що протривало 18 місяців. В цей час, як зазначає сучасник тих подій та родич П. Петрушевича по маминій лінії д-р права Іван Максимчук, польська преса в Галичині, а зокрема у Львові, старалася із великим завзяттям і шовінізмом роздути сенсацію цього показового процесу й містила на своїх сторінках довгі статті під такими, наприклад, заголовками, як «Косачівська мартирологія перед судом» або «Косачівський кат перед судом» і закликала жадібних на сенсації поляків приходити до суду та бачити на власні очі цього «ката»²³.

Так для прикладу наведемо зміст статті «Д-р Петрушевич перед судом» у відомій газеті «Słowo Polskie», що виходила у Львові. Робився закид у недотриманні елементарних санітарно-гігієнічних норм, наявності тільки одного недоглянутого колодязя на весь табір, близьке розташування туа-

---

¹⁷ Там само. – С. 44.

¹⁸ Королько А. Румунська окупація Покуття у ході національно-визвольних змагань західних українців (травень – серпень 1919 р.) // Питання історії України. – 2011. – Т. 14. – С. 80.

¹⁹ Там само. – С. 82.

²⁰ Максимчук І. Суд над д-ром Петрушевичем у Коломиї // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія, 1988. – С. 474.

²¹ ЦДАЛ. – ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 880. – арк. 4.

²² Там само. – арк. 1, 5.

²³ Максимчук І. Суд над д-ром Петрушевичем у Коломиї // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія, 1988. – С. 475.

летів до жилих бараків, відсутності мила, неможливості помитися та попрати білизну, недостатньому та неякісному харчуванні, надзвичайній та безоглядній дисципліні. *«Коли табір полонених в Косачові зачав бути відомим і до Коломиї почали приїжджати різні місії Червоного Хреста, д-р Петрушевич наказував на час візиту місії розділити між затриманими коци, котрі у них далі одразу ж відбирано. Коли ж в Коломиї була польська місія Червоного Хреста, то Петрушевич не пустив їх до середини бараків, а польських лікарів, які б могли місію проінформувати, інтернував на час перебування місії»²⁴.*

Фотографія 1.

**Зал окружного суду у Львові,
де відбувався процес над лікарем Петром Петрушевичем**

Джерело: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-B-475.

Опис суду над П. Петрушевичем, що належить перу д-ра Івана Олександера Максимчука, в правовій оцінці, вважаємо, заслуговує на увагу дослідників та є досить об'єктивним. До такої думки підводить той факт, що автор вивчав право у Львівському та Віденському університетах, завершивши навчання у 1913 р., 1916 р. приділений до військового суду в Стрию, а згодом у Радомі. Потім працював у військових судах УГА, з більшовицького полону він повернувся в другій пол. 1920 р., а тому однозначно слідкував за ходом цієї справи, а можливо навіть і був присутній на самих слухан-

²⁴ Dr. Petruszewycz przed sądem, "Słowo Polskie" 1920, nr 522 z 10 XI, s. 5–6.

нях у Львові. В 1928 р. здобув диплом доктора права в Ягелонському університеті, а в 1930 р. відкрив власну адвокатську канцелярію в Старому Самборі²⁵. Виходячи з цього, автор не з розповідей знав, що таке суд і його розповідь варта уваги, даючи також для нас і українську громадську оцінку цього резонансного судового процесу.

Суд тривав 11 днів і завершився 7 лютого 1921 р. Прокурор та усі присяжні судді були поляками. Захисниками виступили доктори права Кульчицький та Андрій Чайковський²⁶. Було залучено ряд свідків і навіть вислухано представників швейцарської місії Червоного Хреста, що 20 березня 1919 р. прибула до Коломиї на чолі з доктором Фріком для огляду стану табору інтернованих та військовополонених на Косачеві²⁷. В склад цієї комісії входили також представники поляків і українців. За твердженням І. Максимчука, залучені свідки повідомили, що ситуація в бараках табору не була аж настільки погана, як це висвітлювала польська преса. Це була одна із звичних сторінок тодішнього важкого життя. Також усі свідки ствердили, що не було різниці у ставленні до хворих через їхню національність, наприклад польську чи українську. Також свідчення показали, що П. Петрушевич був порядним і дбайливим лікарем, масово звільняв інтернованих і з поляками поводився добре²⁸.

Прокурор Гіртлер (Gürtler) у своїй звинувачувальній промові намагався переконати присяжних суддів, що даний судовий процес за своїм характером є не політичним, а кримінальним. Зокрема, І. Максимчук зафіксував його наступні слова, що *«справа ця дуже важна не тільки тому, що потерпілі стоять перед нами, їх сотки й тисячі родин, що втратили своїх найближчих, але й уся польська суспільність. На боці обвинуваченого стоїть одна особа (мабуть прокуратор мав на думці дружину обвинуваченого – І. Максимчук), але вона не представляє надмірної вартости. За ним стоїть ще деяка частина його народу. І тут на першу чергу насувається момент політичного процесу. Але на це скажу, що під політичним процесом слід розуміти головну зраду, бунт, ширення заворушень і неспокою»*²⁹.

Головуючий радник Готтінгер (Göttinger), завершивши етап розгляду доказів, зачитав наступні, що мали розглядатись на засіданні присяжних:

«І. Головне питання: Чи обвинувачуваний д-р Петро Петрушевич є винний, що, будши в часі від останніх днів грудня 1918 р. до останніх днів травня

²⁵ Максимчук І. *Нарис історії роду Петрушевичів*. – Шикаго, 1967. – С. 213.

²⁶ Там само.

²⁷ «Покутський вістник» 1919, nr 23 z 23 III, s. 4.

²⁸ Максимчук І. *Суд над д-ром Петрушевичем у Коломиї // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле*. – Філадельфія, 1988. – С. 475.

²⁹ Там само. – С. 475–476.

1919 р. лікарем і санітарним шефом української армії в Коломиї і бувши на підставі повноважень від своєї тодішньої влади зобов'язаним дбати про гігієну в таборі інтернованих і полонених на Косачеві під Коломиєю, поведився з ними свідомо всупереч засадам гігієни і цим способом спричинив небезпеку для життя, здоров'я і тіла тих осіб.

II. Додаткове питання на випадок підтвердження 1-го питання: Чи внаслідок діяння описаного під п. I. обвинувачений діяв так, що його дії могли призвести до смерті однієї або кількох осіб, при чому він міг це передбачити.

III. Третє питання додаткове на випадок підтвердження I і II питання. Чи є обтяжуючі моменти в діяльності д-ра П. Петрушевича, що приводило до випадку, який наражав здоров'я і тілесну безпеку військовополонених та інтернованих на Косачеві.

IV. Додаткове питання на випадок підтвердження 1-го питання, але заперечення II і III додаткового питання. Чи діяльність описана під п. I була оскарженим здійснювана із значною злостивістю, що спричинило до більшої небезпеки для життя, здоров'я і тіла тих осіб.

V. Євентуальне питання на випадок заперечення I головного питання. Чи обвинувачуваний є винний, що в часі від останніх днів грудня 1918 р. до останніх днів травня 1919 р. лікарем і санітарним шефом української армії в Коломиї і бувши, на підставі повноважень від своєї тодішньої влади, зобов'язаним дбати про гігієну в таборі інтернованих і полонених на Косачеві під Коломиєю, допустився такої діяльності або недогляду, які із очевидними наслідками, а особливо з огляду на його професію та деякі особливі відносини як лікар і санітарний шеф, міг вважати за підходяще до спрорадження або збільшення небезпеки для життя, здоров'я, чи тілесної загрози військовополонених та інтернованих на Косачеві, або ж внаслідок його вагомої діяльності наступила смерть однієї або більше осіб.

VI. Додаткове питання на випадок підтвердження 5-го питання. Чи обвинувачуваний допустився особливо небезпечних в тих обставинах небалостей³⁰.

Після цього із двогодинною промовою виступив прокурор Гіртлер, в якій окреслив відносини пануючі в Косачові, представив як поведився польський уряд в подібному випадку, коли виникла схожа епідемія серед звичайних в'язнів, і він її поборював. Порівняв трактування польських полонених у Косачові із ставленням натомість до українських полонених в польських таборах, де, зща його словами, не було зафіксовано жодного факту наджиття. Наприкінці промовець апелював до суддів, щоб даючи каруючий

---

³⁰ Petruszewycz przed sądem (Zakończenie rozprawy. – Wyrok.), "Słowo Polskie" 1921, nr 61 z 9 II, s. 3-4.

вердикт, робили це не з помсти за кривду нашій молоді, а з почуття справедливості³¹. Далі після перериву промовляли оборонці д-р Чайковський та д-р Кульчицький, і після наступного резюме головуючого Готтінгера присяжні судді о 8.30 вечора віддалилися на нараду. Після її завершення головуючий оголосив наступне рішення: присяжні судді на перше питання одноголосно відповіли «ні» – через це інші питання відпали, а на евентуальне V питання – 8 голосами «ні» і 4 голосами «так». Після цього вердикту головуючий трибуналу оголосив вирок, звільняючий П. Петрушевича від вини і відповідно кари. І як написала газета «Слово польське» *«зібрана чисельна українська публіка прийняла вирок з мовчанням, а польська із здивуванням»*³².

Після звільнення лікар Петрушевич виїхав на відпочинок до Микуличина і згодом почав жити у Ланчині, де почав практикувати як лікар. Помер орієнтовно 1924 р., мав сина 1917 р.н³³.

Суд над лікарем-підполковником Петром Петрушевичем є одним із ряду тогочасних прикладів, які показують непросту суспільно-політичну ситуацію у Східній Галичині після завершення українсько-польської війни 1918-1919 рр. Він відбувався в той час, коли уряд ЗУНР ще активно боровся за долю втрачених ним українських земель. Додаткової пікантності додавав і той факт, що П. Петрушевич доводився троюрідним братом диктатору ЗУНР. Усе це разом, припускаємо, проявилось у значному публічному ажіотажі навколо даного судового процесу, зокрема в тогочасній пресі. Українським адвокатам вдалося спростувати звинувачення, що було підтверджено показами свідків, зрештою рішення суду було на користь обвинуваченого. Водночас, попередній аналіз джерел та літератури показує потребу додаткового більш поглибленого вивчення різноаспектного життя в таборі для інтернованих осіб та військовополонених на Косачеві біля Коломиї впродовж різних етапів його існування. Дана тема може з упевненістю претендувати на цілу монографічну книгу. Дозволимо собі припустити, що достеменну відповідь на питання про ставлення до поляків у ньому з боку української влади ще треба шукати, спираючись на прискіпливу джерелознавчу критику. Можливо, що справжня, об'єктивна відповідь на нього лежить десь ближче до середини між крайніми оцінками обох сторін.

---

³¹ Там само.

³² Там само.

³³ Максимчук І. *Нарис історії роду Петрушевичів*. – Шикаго, 1967. – С. 181.

The specificities of the trial proceeding against the «Kosach torturer» Dr. Petro Petrushevych in Lviv, 1921

Summary

The article provides some biographical facts of Dr. Petrushevych's life, his professional career during the existence of the West Ukrainian People's Republic and the trial against him in Lviv, 1921 on the charges of harming victims in the camp for interned people and prisoners of war in the place of Kosach near Kolomyia.

Keywords

Kolomyia, camp, Kosach, trial

БІБЛІОГРАФІЯ

Архіви

- Центральний державний історичний архів України, м. Львів
Прокуратура апеляційного суду, м. Львів.
- Narodowe Archiwum Cyfrowe

Опубліковані документи

- Бемко В. *Листопадові події в Коломиї* // Над Прутом у лузі: Коломия у спогадах. – Торонто: Срібна сурма, 1962. – С. 106–136.
- Максимчук І. *Суд над д-ром Петрушевичем у Коломиї* // Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія, 1988. – С. 473–476.

Преса

- «Покутський вістник» 1919.
- «Słowo Polskie» 1920–1921.

Монографії і статті

- Дейчаківський І. *Єзупіль: Від перших поселень до сьогодення*. – Івано-Франківськ: Бібліотечка газети «Вперед», 1997.
- *Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія* / Керівник авторського колективу й відповідальний редактор Олександр Карпенко. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001.
- Королько А. *Румунська окупація Покуття у ході національно-визвольних змагань західних українців (травень – серпень 1919 р.)* // Питання історії України. – 2011. – Т. 14. – С. 78–83.
- Литвин М., Науменко К. *Історія ЗУНР*. – Львів: Інститут українознавства НАН України, ВКФ «Олір», 1995.

- Максимчук І. *Нарис історії роду Петрушевичів*. – Шикаго, 1967.
- Монолатій І. *Коломиєзнавство: Нариси з історії Коломиї*. – Коломия: Вік, 2016.
- Павлишин О. *Євген Петрушевич (1863–1940): ілюстр. біогр. нарис*; Ін-т іст. дослідж., Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: Манускрипт, 2013.
- Піняжко Р., Любінець О. *З історії організації медико-санітарної служби Української народної Республіки* // Україна. Здоров'я нації. – 2013. – №1. – С. 125–130.
- *Польща – нарис історії* / ред. Влодзімеж Менджецький, Єжи Брацисевич, з польськ. пер. І. Сварник, Інститут національної пам'яті. – Варшава, 2015.
- Сапіга О. *Кадрове забезпечення медичної та санітарної служби УГА в 1918–1920 рр.* // Військово-науковий вісник. – 2010. – Вип. 14. – С. 93–107.
- Сорока О. *Державне регулювання медичної діяльності на прикарпатті в період правління західно-української народної республіки (1918–1919 рр.)* // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 23. – С. 111–113.
- Чорненький Р. *Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918-1919 рр.* // Stanisławów i ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura. / redakcja naukowa M. Kardas, A.A. Ostanek, P. Semków. – Warszawa–Stanisławów, 2016. – С. 21–32.
- Чорненький Р., Гаврилишин П. *Діяльність Комітету опіки польських жінок над військовополоненими та інтернованими особами у Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр.* // Kolomyja, Pokucie i Huculszczyzna w II Rzeczypospolitej. Wybrane zagadnienia. / redakcja naukowa A.A. Ostanek, A. Smoliński. – Warszawa, 2017. – С. 32–46.